

© כל הזכויות שמורות

הפילוסופים הארציים

הספרייה להגות דמוקרטית:

מיכאל אורן – שישה ימים של מלחמה (עם הוצאת דביר)

ג'ון אליס – נגד הדקונסטרוקציה

פול ברמן – כוח והאידיאליסטים: מנהיגי מרד הסטודנטים בשלטון

אדריאן הייסטינגס – בנייתן של אומות: התנ"ך והיווצרות מדינות הלאום

סמואל הנטינגטון – התנגשות הציביליזציות

מיכאל וולצר – לאומיות ואוניברסליזם

איב שארל זרקה – פרט נאצי בהגותו של קרל שמיט

צ'רלס טיילור – מועקת המודרניות

תומס סואל – יסודות הכלכלה: מדריך לאזרח

תומס סואל – עימות בין השקפות

אלן פינקלקראוט – בשם האחר: הרהורים על האנטישמיות שבפתח

סטיבן פינקר – האינסטינקט הלשוני: כיצד המוח יוצר שפה

מרטין לותר קינג הבן ואחרים – איציות ודמוקרטיה

הנרי קיסינג'ר – דיפלומטיה

הנרי קיסינג'ר – משבר: ניהול מדיניות החוץ במלחמת יום כיפור וביציאה

מווייטנאם

ארווינג קריסטול – מחשבות על השמרנות החדשה

נתן שרנסקי – בזכות הזהות

נתן שרנסקי – יתרון הדמוקרטיה

© כל הזכויות שמורות

הספרייה להגות דמוקרטית

רוברט היילברונר

הפילוסופים הארציים

חייהם, ימיהם ורעיונותיהם
של הוגי הכלכלה הגדולים

תרגום גיא הרלינג

הוצאת שלם, ירושלים התשע"ב

© כל הזכויות שמורות

The Worldly Philosophers
The Lives, Times, and Ideas of the Great Economic Thinkers

Robert L. Heilbroner

עורכת סדרה: יעל חזוני
עורך מדעי: אבנר מולכו
עורכת לשון: דורית בונה
הפקה: מרינה פיליפודי
סדר ועימוד: רונית גולדברג

© 2012

כל הזכויות של המהדורה העברית
שמורות למרכז שלם, רחוב יהושע בן נון 13, ירושלים
Copyright by Robert L. Heilbroner © 1953, 1999

עיצוב עטיפה: אריקה הלבני

Cover images: Culver Pictures Inc.

הפצה:

מרכז שלם, רחוב יהושע בן נון 13, ירושלים

טל' 560-5555 (02), פקס 560-5578 (02)

www.shalempress.co.il

דואר אלקטרוני: shalemorder@shalem.org.il

מסת"ב 978-965-7052-82-2 ISBN

דאנאקוד 496-1089

Printed in Israel

© כל הזכויות שמורות

למורי

תוכן העניינים

9	הקדמה למהדורה השביעית
13	פרק א מבוא
19	פרק ב המהפכה הכלכלית
45	פרק ג עולמו המופלא של אדם סמית
	פרק ד נבואות השחור של הכומר מלתוס ושל
80	דוד ריקרדו
112	פרק ה חלומותיהם של הסוציאליסטים האוטופיסטים
145	פרק ו המערכת הקשיחה של קרל מרקס
	פרק ז העולם הוויקטוריאני ועולם השוליים של
181	הכלכלה
226	פרק ח חברת הפראים של תורסטיין וּבֶלְזֶן
262	פרק ט דברי הכפירה של ג'ון מיינרד קיינס
304	פרק י הסתירות של יוזף שומפטר
328	פרק יא סופה של הפילוסופיה הארצית?
340	מדריך לקריאה נוספת
349	הערות
370	מפתח

הקדמה למהדורה השביעית

זוהי מהדורתו השביעית של ספר שכתבתי לפני כארבעים ושש שנים, כך שהפילוסופים הארציים הוא היום מבוגר הרבה יותר משהייתי אני כשכתבתי אותו. אריכות הימים הבלתי צפויה של ההרפתקה הזאת – שקיבלתי עליי כשהייתי עדיין סטודנט – משמשת לי תירוץ לספר בקצרה את סיפורה, ולאחר מכן לומר מילה על השינויים החשובים שנעשו במהדורה זו של הספר, המהדורה האחרונה בינתיים, וככל הנראה האחרונה בכלל.

במהלך לימודיי לתואר מתקדם בראשית שנות החמישים התפרנסתי מכתובה לכל דורש כעצמאי, ולעתים, כאשר עלה הצורך או נקרתה ההזדמנות, התרחקתי מאוד מן הכלכלה. בעקבות פרסום אחד מאותם מאמרים הזמין אותי ג'וזף בארנס, עורך בכיר בהוצאת "סיימון אנד שוסטר", לארוחת צהריים, ובה העלה בפניי כמה רעיונות לספרים. אף לא אחד מהרעיונות משך את לבי, ועד שהגיע הסלט כבר הכתה בי ההכרה שארוחת הצהריים הראשונה שלי עם מוציא לאור לא תניב חוזה לספר. בארנס, לעומת זאת, לא התייאש בקלות רבה כל כך. הוא החל לשאול אותי על לימודיי ב"בית הספר החדש למחקר חברתי" (ניו סקול), ולפתע מצאתי את עצמי מדבר בהתלהבות על סמינר מרתק במיוחד על אדם סמית, סמינר ששמעתי מפּי מורה רבי־השראה, אדולף לוה, שעליו ילמד הקורא יותר בהמשך ספר זה. בטרם הגיע הקינוח כבר ידענו שנינו כי מצאתי את הנושא שלי. בתום השיעור הבא שלי

מיהרתי לספר לפרופסור לווה כי אני נחוש בדעתי לכתוב את תולדות התפתחותה של המחשבה הכלכלית.

לווה, התגלמותו של איש אקדמיה גרמני בצורתה מטילת האימה ביותר, היה מזועזע. "את זה אינך יכול לעשות!" הכריז בנחרצות סמכותית. אך אני הייתי משוכנע לחלוטין כי אני כן יכול לעשות זאת – שכנוע שנולד, כפי שכבר כתבתי במקום אחר, ממיזוג הכרחי של ביטחון ובורות, מהסוג שרק סטודנט לתואר מתקדם יכול לטפח. בין עבודות הכתיבה שעשיתי לפרנסתי ובין מחקריי הנוספים, חיברתי את שלושת הפרקים הראשונים, וברעד קל הראיתי אותם לפרופסור לווה. ניתן לעמוד על טיבו של האיש המרשים הזה (שעד מותו, והוא בן 102, המשיך להיות המבקר החם ביותר והקשוח ביותר שלי) מדבריו לאחר שקרא את הדפים ההם: "את זה אתה חייב לעשות!" ובעזרתו, כך בדיוק עשיתי.

משנכתב הספר, היה דרוש לי שם. ידעתי כי המילה "כלכלה" היא בחזקת התאבדות שיווקית, ואימצתי את מוחי בחיפוש תחליף. ואז הגיעה ארוחת צהריים מכרעת נוספת, הפעם עם פרדריק לואיס אלן, עורך כתב העת הֶרפֶרס, שכבר כתבתי עבורו כמה מאמרים, והוא תמיד התייחס אליי בחביבות רבה ועזר לי מאוד. סיפרתי לו על לבטיי בעניין שם הספר, ואמרתי כי אני חושב לקרוא לו הפילוסופים של הכסף, אף שידעתי כי המילה "כסף" לא לגמרי מתאימה. "אתה מתכוון לומר ארציים", הוא אמר. ואני אמרתי, "הארוחה על חשבוני".

המוציאים לאור שלי לא היו כה מרוצים מן השם כמוני, וכשלהפתעת כולם החל הספר להימכר היטב, הם הציעו לשנות את שמו ולקרוא לו הכלכלנים הגדולים. למרבה המזל זה לא קרה. אולי הם חזו שהציבור יתקשה להתמודד עם המילה worldly (ארציים) – שאכן, בטעות אויתה worldly באלפי עבודות של סטודנטים – או שאולי חזו תקריות כמו זו שעליה שמעתי שנים רבות לאחר מכן: סטודנט נכנס לחנות הספרים של המכללה שלו ושאל על ספר שאת שם מחברו לא

הצליח לזכור, אך למיטב זיכרונו, הוא אמר, נקרא הספר בשם המוזר "עולם מלא לובסטרים" (A World Full of Lobsters).

במהלך השנים נמכר הספר הפילוסופים הארציים ביותר עותקים מכפי שיכולתי להעלות על דעתי, ופיתה, כך נודע לי, עשרות אלפי קרבנות תמימים להיכנס אל עולם הכלכלה. אינני יכול לשאת באחריות לייסורים שסבלו בשל כך, אך היה לי העונג לשמוע מכמה וכמה כלכלנים כי התעניינותם בתחום הוצתה בזכות האופן שבו הוצג מדע הכלכלה בספר זה.

מהדורה זו שונה מקודמותיה משתי בחינות. ראשית, גם הפעם כבעבר, מבט מחדש בדפיה מאפשר לי לתקן את הטעויות הבלתי נמנעות המשתחלות אל כתבי יד, או נחשפות במחקרים שנערכו לאחר הפרסום. זוהי גם הזדמנות לשנות דגשים ופרשנויות באופן המשקף את ההתפתחות בהשקפותיי. אלה הם שינויים קטנים, שאולי רק חוקרים העוסקים בתחום מבחינים בהם, והם אינם די משמעותיים להצדיק מהדורה חדשה.

אבל יש שינוי חשוב יותר. במשך זמן מה תהיתי שמא ספרי חסר חוט מקשר כלשהו, שיהפוך את פרקיו מרשימה כרונולוגית של אנשים מרשימים בעלי רעיונות מעניינים לאסופה מהודקת יותר. ואז, לפני כמה שנים, השתכנעתי כי חוט מקשר כזה בדיוק מצוי במושגים המשתנים – "החזונות" – שעמדו בבסיס כל הניתוחים החברתיים. את הרעיון הזה העלה כבר בשנות החמישים של המאה העשרים יוזף שומפטר, אחד מן הפילוסופים הארציים היצירתיים ביותר. והואיל וגם שומפטר עצמו לא יישם את תובנתו על תולדות המחשבה הכלכלית, כולי תקווה שגם לי יסולח על כך שהעניין חמק מעיניי במשך שנים כה רבות.

אינני רוצה להמשיך לדון, כבר במסגרת ההקדמה, בהשקפה החדשה הזאת על התפתחותה של הפילוסופיה הארצית – הדבר דומה לסופר מתח הפורש את העלילה עוד לפני שזו החלה. לפיכך, אף שתפקידו של החזון החברתי יוזכר פעמים רבות ככל שנתקדם בספר, הרי רק

כשנגיע לפרק האחרון נעצור כדי לתהות עד כמה הוא רלוונטי גם בזמננו.

כל זה מביא אותנו להערה אחת אחרונה. מי מהקוראים שכבר דפדף קדימה אולי הבחין שהפרק המסכם הוכתר בכותרת מוזרה: "סופה של הפילוסופיה הארצית?" סימן השאלה מבהיר כי אין מדובר בנבואת חורבן, אך הוא בהחלט מרמז על שינוי באופיו של הנושא. איזה מין שינוי הוא זה? לשם כך ניאלץ לחכות עד סוף הספר, ולא כדי למתוח את הקורא, אלא משום שרק בסוף – כלומר בימינו – יש בשינוי זה משום קריאת תיגר על אופייה ועל משמעותה של החשיבה הכלכלית עצמה.

אך את כל זאת נראה בהמשך. בינתיים, הרשו לי לסיים את דברי הפתיחה האישיים הללו בתודה לקוראיי, במיוחד לסטודנטים ולמנחים ששלחו לי, בהתחשבותם כי רבה, הערות תיקון, הסכמה או אי-הסכמה – שהתקבלו כולן בברכה באותה המידה – ולהביע את תקוותי כי הספר הפילוסופים הארציים ימשיך לפתוח את אופקי הכלכלה בפני קוראים המתעתדים להפוך לדייגי לובסטרים או למוציאים לאור, וגם בפני אותם אמיצי הרוח שיחליטו להיעשות כלכלנים.

רוברט היילברונר

ניו יורק

יולי 1998

פרק א

מבוא

ספר זה עוסק בחבורת אנשים שקנו את שמם בדרך מוזרה. מבחינת ספרי ההיסטוריה הנלמדים בבתי הספר, הם כלל לא היו קיימים: הם לא פיקדו על צבא, לא שלחו איש אל מותו, לא שלטו בשום אימפריה, וחלקם בהחלטות ששינו את פני ההיסטוריה היה קטן מאוד. כמה מהם נודעו לתהילה, אך איש מהם לא נעשה גיבור לאומי; חלקם הושמצו נמרצות, אך איש מהם לא ממש נחשב לנבל לאומי. עם זאת, מעשיהם השפיעו על ההיסטוריה יותר מפעולות רבות של מדינאים מהוללים יותר, ולא פעם היו משפיעים פי כמה מהנעתם של צבאות הלוח ושוב על פני גבולות, ובעלי עוצמה רבה יותר, לטוב ולרע, מצויהם של מלכים ומחוקקים. חשיבותם היא בכך שהם עיצבו וכיוונו את מחשבתם של בני האדם.

ומכיוון שזה המגייס את מחשבתו של האדם אוחו בידיו כוח רב יותר מכוח החרב או השרביט, אנשים אלו השפיעו על העולם ועיצבו את פניו. רובם מעולם לא נקפו אצבע; הם פעלו בעיקר כמלומדים – בשקט, בצנעה, ומבלי לייחס חשיבות רבה לדעתו של העולם עליהם. אך הם הותירו מאחוריהם אימפריות מרוסקות ויְפֹשֶׁת חרבות; הם חיזקו וערערו משטרים פוליטיים; הם עוררו עימותים בין מעמדות, ואפילו

בין אומות – לא משום שזממו להרע, אלא בשל הכוח העצום שהיה ברעיונותיהם.

מי היו האנשים הללו? אנו מכירים אותם בתור "הכלכלנים הגדולים". אך מוזר הוא מה מעט אנו יודעים עליהם. אפשר היה לחשוב כי בעולם הנקרע בשל בעיות כלכליות, עולם המוטרד דרך קבע מעניינים כלכליים ומדיונים על סוגיות כלכליות, הכלכלנים הגדולים יהיו מופְּרָים כמו גדולי הפילוסופים או המדינאים. אלא שהכלכלנים הם רק צללים מן העבר, והעניינים שבהם דנו בלהט כה רב מתקבלים במעין יראת כבוד מרוחקת. חשיבותו של מדע הכלכלה, כך נהוג לומר, אינה מוטלת בספק, אך זהו תחום קר וקשה, שמוטב להותירו בידי יודעי ח"ן בלבד.

אך אין דבר רחוק יותר מן האמת. מי שחושב כי כלכלה היא עניינים של פרופסורים בלבד, שוכח כי זהו המדע שהעלה אנשים על מתרסים. מי שמציץ בספר ללימוד כלכלה ומסיק כי זהו מדע משעמם, כמוהו כמי שמעייץ בספר על יסודות הלוגיסטיקה ומחליט כי חקר תורת הלוחמה הוא תחום יובשני בעליל.

לא, הכלכלנים הגדולים התמודדו עם כמה מהשאלות המרתקות – והמסוכנות – ביותר שידע העולם. לרעיונות שהעסיקו אותם, שלא כרעיונותיהם של הפילוסופים הגדולים, לא הייתה רק השפעה פעוטה על חיי העבודה היומיומיים שלנו; את הניסויים שתבעו לערוך, שלא כניסוייהם של המדענים, לא היה אפשר לקיים בין כותלי המעבדה בלבד. מחשבותיהם של הכלכלנים זעזעו את העולם, ושגיאותיהם היו לעתים הרות אסון – ממש כך.

"רעיונות הכלכלנים והפילוסופים הפוליטיים", כתב הלורד קיינס, הוא עצמו אחד מגדולי הכלכלנים, "בין כשהם צודקים ובין כשהם שוגים, חזקים משנהוג לחשוב. אכן, העולם כמעט אינו נשלט אלא על ידם. אנשי מעשה, המאמינים שהם עצמם משוחררים מהשפעות אינטלקטואליות כלשהן, משועבדים בדרך כלל לכלכלן כלשהו שעבר זמנו. שליטים מטורפים, השומעים קולות המנסרים בחלל, שואבים את רוח התזוית מחיבוריו של כתבן אקדמי שאבד עליו הכלח. מובטחני

שיש הגזמה רבתי בהערכת כוחם של גורמים אינטרסנטיים בהשוואה לכוחם של רעיונות המחלחלים בהדרגה.¹ כמובן, לא כל הכלכלנים היו ענקים כאלה. אלפים מהם כתבו טקסטים; חלקם היו מופת של שיממון, וחקרו פרטי־פרטים בלהט של מלומדים מימי הביניים. אם מדע הכלכלה איננו נהנה כיום מזוהר רב, אם חסרה בו לא פעם תחושת הרפתקנות, הוא יכול להאשים בכך רק את העוסקים בו. שכן הכלכלנים הגדולים לא היו סתם טרחנים אינטלקטואליים. הם התייחסו לעולם כולו כאל מושא מחקר, ותיארו אותו לפי עשרות גישות נועזות – בכעס, בייאוש, בתקווה. התפתחות מחשבות הכפירה שלהם עד שהן נעשו בהדרגה הדעה המקובלת והמובנת מאליה, וחשיפת היותה של הדעה המקובלת אמונה טפלה, הן שבנו למעשה, בהדרגה, את המבנה האינטלקטואלי של מרבית ההיבטים של החיים בזמננו.

חבורה משונה יותר של אנשים, כזו שנדמה כי נועדה פחות מכל לשנות את פני העולם – קשה לתאר.

נוכל למצוא ביניהם פילוסוף ומטורף, איש כמורה וסוחר בורסה, מהפכן ואציל, אסתטיקן, ספקן ונווד. הם היו בני כל האומים, בני כל שכבות החברה, מכל מזג ומכל אופי. חלקם מבריקים, חלקם משמימים; מהם מתרפסים, מהם בלתי נסבלים. לפחות שלושה מהם עשו הון משלהם, אך מספר דומה לפחות מעולם לא הצליחו להתמודד ברמה הכלכלית הבסיסית ביותר עם ענייניהם הכספיים האישיים. שניים מהם היו אנשי עסקים מכובדים, אחד היה תמיד רק סוכן נוסע, לכל היותר, ואחר בזבו את כל הונו.

השקפות העולם שלהם היו מגוונות כמצב הונם – מעולם לא ראה העולם חבורת הוגים מסוכסכת יותר. אחד מהם תמך כל חייו בזכויות הנשים; אחר התעקש כי נחיתותן של נשים ביחס לגברים, ברורה ומוכחת. אחד טען כי "ג'נטלמנים" הם רק ברברים בתחפושת, ואילו אחר גרס כי הלא־ג'נטלמנים הסייהם הפראים. אחד מהם –

עשיר מופלג – קרא לביטול העושר; האחר – עני למדיי – התנגד לצדקה. כמה מהם טענו כי חרף כל חסרונותיו, עולמנו הוא הטוב שבכל העולמות האפשריים; כמה אחרים הקדישו את חייהם להוכחה כי אינו כן.

כולם כתבו ספרים, אך מעולם לא נראתה בעולם ספרייה מגוונת יותר. אחד או שניים כתבו רבי־מכר שהגיעו עד לבקתות הבוץ של אסיה; אחרים נאלצו לשלם כדי להוציא לאור את עבודותיהם הסתומות, ומעולם לא הגיעו לקהל רחב יותר מהחוגים הסגורים ביותר. היו שכתבו בשפה שהאיצה את פעימות לבם של מיליונים; אחרים – חשובים לא פחות לעולם – השתמשו בניסוחים שערפלו את מוחם של הקוראים.

ולפיכך, לא אופיים, לא משלח ידם, לא נטייתם האישית ואף לא רעיונותיהם – לא אלו הם הדברים שכורכים אותם יחדיו. המכנה המשותף שלהם היה אחר: סקרנותם המשותפת. כולם הוקסמו מן העולם שסביבם, ממורכבותו ומן הכאוס השולט בו לכאורה; מן האכזריות שלעתים כה קרובות הושוותה במעטה של התחסדות, ומהצלחותיו שנעלמו באותה מידה מן העין. כולם היו מרוכזים בהתנהגותם של אחיהם בני האדם, תחילה כאשר אלו יצרו עושר חומרי, ואחר כך כאשר רמסו את שכניהם כדי להשיג לעצמם נתח ממנו.

אשר על כן, ניתן לכנותם "הפילוסופים הארציים", משום שביקשו להחיל תבנית פילוסופית על הפעילות הארצית ביותר של האדם – שאיפתו לעושר. אפשר שאין זו הפילוסופיה האלגנטית ביותר, אך אין מסקרנת או חשובה ממנה. מי היה מעלה בדעתו לחפש "סדר וכוונה" במשפחה של אביונים ובספקולנט הממתין בנשימה עצורה לחורבן, או לתור אחר "חוקים ועקרונות עקביים" באספסוף הצועד ברחובות ובחנווני המחייך אל לקוחותיו? אך גדולי הכלכלנים האמינו כי את החוטים הללו, שלכאורה אין ביניהם כל קשר, ניתן לטוות לאריג אחד, וכי ממרחק גדול דיו, העולם שאנשים מתרוצצים בו באי־סדר יכול להיראות כמצעד מסודר, וההמולה יכולה להפוך לנעימה הרמונית.

אכן, הייתה כאן מנה לא־מבוטלת של אמונה! אך למרבה התדהמה, התברר כי היא הייתה מוצדקת. מהרגע שהכלכלנים חשפו את דפוסייהם בפני בני־דורם, חדלו האביון, הספקולנט, החנווני והאספסוף להיות שחקנים לא־מתואמים שהושלכו אל הבמה יחד ללא כל הסבר; כעת הובן כי כל אחד מהם ממלא, לשמחתו או לא, תפקיד חיוני בקידומה של הדרמה האנושית עצמה. כשהשלימו הכלכלנים את מלאכתם, מה שהיה פעם עולם שגרתי או כאוטי ותו לא הפך לחברה מסודרת, שלה תולדות חיים בעלות משמעות משלהן.

החיפוש הזה אחר הסדר והמשמעות של ההיסטוריה החברתית הוא העומד בלבה של תורת הכלכלה. ולפיכך, זוהי התמה המרכזית של ספר זה. איננו יוצאים לסיור מלווה הרצאות בין עקרונות, אלא למסע דרך רעיונות שעיצבו את ההיסטוריה. בדרכנו נפגוש לא רק מורים, אלא גם אביונים רבים, ספקולנטים רבים – חלקם הרוסים, חלקם עטורי ניצחון – אספסוף רב, ופה ושם אפילו חנווני. אנו נחזור בזמן כדי לגלות מחדש את שורשי חברתנו שלנו בתוך ערבוביית הדפוסים החברתיים שאבחנו הכלכלנים הגדולים, וכך גם נלמד להכיר את הכלכלנים הגדולים עצמם – לא רק משום שאישיותם הייתה לא פעם סגונית, אלא משום שרעיונותיהם נשאו את חותם ממציאיהם.

כמה נוח היה אילו יכולנו להתחיל מיד בכלכלן הגדול הראשון – אדם סמית בכבודו ובעצמו. אך אדם סמית חי בתקופת המהפכה האמריקנית, ואנחנו חייבים לתת הסבר לשאלה המטרידה: כיצד זה עברו להן ששת אלפים שנה של היסטוריה מתועדת מבלי שהופיע בהן אף לא פילוסוף ארצי בולט אחד. הנה עובדה משונה: האדם נאבק בבעיה הכלכלית זמן רב לפני תקופת הפרעונים, ובמהלך אותן מאות שנים הוא הצמיח פילוסופים לעשרות, מדענים, הוגים פוליטיים, היסטוריונים, מאות אמנים, אלפי מדינאים. מדוע אפוא לא היו כלכלנים?

יידרש לנו פרק אחד כדי לגלות זאת. עד שנעמוד על טיבו של עולם קדום ומאריך שנים בהרבה מעולמנו שלנו – עולם שבו כלכלנים לא היו רק בלתי נחוצים, אלא גם בלתי אפשריים – לא נוכל

להעמיד את הבמה שעליה יוכלו גדולי הכלכלנים לתפוס את מקומם. עיקר דיוננו יוקדש לאותו קומץ שחי בשלוש מאות השנים האחרונות. אך תחילה עלינו להבין את העולם שקדם לכניסתם אליו, ולראות כיצד אותו עולם קדום הוליד את העידן המודרני – עידן הכלכלנים – בעיצומה של מהפכה גדולה, על כל תהפוכותיה וייסוריה.

הערות

פרק א: מבוא

1. ג'ון מיינרד קיינס, התיאוריה הכללית של תעסוקה, ריבית וכסף, תרגום יצחק טישלר (ירושלים: מאגנס, 2007), עמ' 268.

פרק ב: המהפכה הכלכלית

Elizabeth Marshall Thomas, *The Harmless People* (New York: Vintage, 1958), p. 50.

2. Adam Smith, *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations* (New York, Modern Library, 1937), p. 62 (להלן עושר העניים). הספר תורגם לעברית תרגום חלקי. במראי מקום המפנים לחלקי הספר המופיעים בתרגום לעברית הוספנו את מספר העמוד במהדורה העברית. אדם סמית, עושר העניים, ספרים א-ג, תרגמו יריב עיטם ושמשון ענבל (ירושלים: מוסד ביאליק, 1997), עמ' 135.

מפתח

רנטות תמורת	אבטלה
198, 104, 102	
312-310, 200	בתקופות שפל
תחימה	206, 181, 178
104	296-289, 266
און, רוברט	ואימפריאליזם
-131, 128, 124-116	206, 204
344, 146, 134, 132	האגודה הכלכלית האמריקנית
און, רוברט דייל	258
124	האגודה לדיכוי הכפירה בדרכי שלום
אוטוביוגרפיה (און)	123
123	
אוטוביוגרפיה (מיל)	מריה
136	184, 93-91
אוטופיות	אדג'וורת, פרנסיס איסידרו
134-132, 120, 83-82	-184
אוכלוסייה	187, 194, 220, 225, 245, 331
85, 83-81, 72-69, 20	346
101, 99-95	
אוניברסיטת גלזגו	"האדם הכלכלי"
79, 50, 46-45	244, 234
343	אדמה
אוניברסיטת לונדון, מערך	אנציקליקה של האפיפיור
ההשתלמויות של	202
206	בעניינה
אוניברסיטת שיקגו	גידול באוכלוסייה לעומת ריבוי
-255, 242-239	97-96
256	
אוצרותיה של אנגליה מסחר עולמי	כגורם ייצור
43 (מון)	35, 31-29, 20
איגוד הסוחרים ההרפתקנים	137, 64
24	כרכוש פרטי
איגודי עובדים	106-104, 86, 72
143, 122-121, 63	310, 258, 200
196, 186-185, 177, 161	מיסוי על
293	199, 142
איגודים מקצועיים (ראה איגודי	מכירתה
עובדים)	200, 121, 34
	מסחורה
	200, 32
	פריונה
	103, 97-96, 67

- אפשרויות כלכליות לנכדינו (קיינס)
307-304
- אצולה 26-27, 38, 57, 68, 82, 85,
125, 178, 183, 240, 243, 308,
327, 335
- אריסטו 41, 135
- ארצות־הברית 26, 55, 99, 132,
175, 178-179, 199, 201-202,
215-217, 224, 227, 251, 286,
288-292, 299, 302-303, 305,
321, 338
- ארקרייט, ריצ'רד 64, 67, 226
אשטון, פרדריק 271
- באואר, אוטו 317
באואר, ברוננו 152
באורינג, ג'ון 93
באסטיה, פרדריק 190-194, 220
בארינג, אלכסנדר 86-87, 102
בארנס, ג'וזף 9
בוהם־באוורק, אויגן פון 309
בוזול, ג'יימס 50
בוזנקט, ברנרד 91
בוכרין, ניקולאי 212
בונאר, ג'יימס 89
בורגנות 153, 157, 183, 295, 307,
319
- בורסה 90-94, 159, 183, 231, 264
בינג, ג'ון 64
ביסמרק, אוטו פון 212
בית בודנברוק (מאן) 314
בלגיה 145, 147, 203, 210
בלינדר, אלן 302
בלינקו, רוברט 112-113, 134
בנק אוף אינגלנד 267, 299
- איגרות חוב ממשלתיות 94, 297-
298
- איטליה 145-146, 177, 210
- אינשטיין, אלברט 296
- אייצ'סון־טופיקה־סנטה פה (ראה
מסילת הרכבת אייצ'סון־טופיקה
סנטה פה)
- איכרים 33-34, 152, 211
- אימפריאליזם 203-204, 206, 208-
210, 320-321, 218
- אימפריאליזם (הובסון) 208-215
אינדיבידואליזם 156, 178
- אינטלקטואלים 135, 136, 248, 271
- האינטרנציונל הראשון 161-163
- האינטרנציונל השלישי 163, 212
- האינטרנציונל השני 163-164
- אינפלציה 282, 289-298, 302,
314, 321
- איקונומיק ג'ורנל 270
- אליזבת הראשונה, מלכת אנגליה
33, 37
- אליס, הבלוק 95
- אלן, פרדריק לואיס 10
- אמריקן איקונומיק רוויו 333
- אנגלס, פרידריך 148-153, 156-
157, 159-161, 163-164, 179,
- 183, 345
- אנגלס, קספר 150
- אנטישמיות 162
- "אנקונדה", חברת הנחושות 229
- אפלטון 134-135, 179-180
- אפס גידול באוכלוסייה 99
- אפריקה 20, 28, 206-210, 213,
215-216, 220, 280

- הבנק הבינלאומי לשיקום ולפיתוח
299
- בנקס, ג'וזף 85
- בנתאם, ג'רמי 184, 135
- בעלות נעדרת ויזמה עסקית (ובלן)
254
- בעלי אדמות 234, 142, 106, 56
- בעלי מלאכה 62, 56, 30, 27
- בקונין, מיכאיל 161
- הברונים השודדים 263, 250
- ברוקס, נוה 196
- ברטון-וודס, ועידת 299
- בריטניה 299, 87, 81-78, 37
- 100-99, 106-105, 122, 114, 204-202
- 303, 300-299, 271-270, 213
- ברייס, ג'יימס 231
- ברית-המועצות (ראה גם רוסיה) 21, 203, 177-176, 148-146, 45
- 315, 282, 224, 212
- ברנס, ליזי 149
- ברנס, מרי 149
- ברנס, רוברט 149
- ברק, אדמנד 299, 295, 79
- בתי חרושת 26, 34, 47, 60, 62, 64, 115-114, 112, 103, 77, 75, 66
- 157-155, 146, 135, 129, 118
- 280, 265, 209, 207, 170, 168
- 331, 305, 284
- גארי, אלברט הנרי 228
- ג'בונס, סטנלי 278, 194, 187, 184
- גודווין, ויליאם 97, 89, 84-82
- גויעה ברעב 274, 182, 127
- ג'וזפסון, מתיו 346, 250
- גולד, ג'יי 251-250, 229
- ג'ונסון, סמואל 54, 50, 44
- ג'ורג', אנני (לבית פוקס) 196
- ג'ורג', הנרי 225, 220, 202-195
- 346
- גושן, הארי 301
- גידור קרקעות 174, 34
- ג'ייפי מורגן ושות' 252
- גילדות 205, 57, 39, 32, 30, 27
- גיפן, רוברט 182
- ג'קסון, אנדרו 121
- גריי, אדוארד 344, 276
- גרמניה 151, 147-146, 128, 51, 23
- 214, 210, 203, 187, 177, 153
- 338, 314, 303, 273, 256, 217
- גרמניה הקיסרית (ובלן) 256
- גרנד נשינול 123-122
- גרנט, דנקן 275
- גתה, יוהן וולפגנג פון 136
- דאלקית, הרוונת מ' 51
- דבנפורט, הרברט 256
- דון, תכנית 274
- דורפמן, ג'וזף 258
- דיהרינג, אויגן 153
- דיואי, ג'ון 257, 202
- דיוזרלי, בנימין 203
- דייל (בעל מפעל) 117
- דיילי, מרקוס 230-229
- דיינה, צ'רלס 160-159
- דלות הפילוסופיה (מרקס) 163
- דמוקרטיה 125, 44
- דפו, דניאל 47
- דרווין, צ'רלס 179
- דרייק, פרנסיס 41, 37
- הדרך לשעבוד (האייק) 294

- דת 21, 25, 37-38, 50, 56, 68, 98, 120, 127-129, 148, 150, 154, 163, 234, 337
 היסטוריה 17, 147, 152-154, 156-157, 161, 164, 172, 178, 183, 203, 224, 250, 306, 324
 היצע וביקוש 31, 61, 98, 108, 221-222, 252, 287, 328
 הישרדות 19-22, 35, 40, 175, 244, 29, 61, 68, 75, 86, 105, 107-108, 175, 198, 200, 208-209, 211, 263-264, 282-283, 286, 297-298, 311, 313-314, 335
 הכרות העצמאות המנטלית 120
 הלאמה 314
 הסכם ורסאי 273
 הסתדרות הפועלים הבינלאומית 161-162
 הרוד, רוי 272, 346
 הרמוניות כלכליות (באסטיה) 193-194
 הרפר, ויליאם רייני 239, 242, 255
 הרשל, ויליאם 278
 ההשכלה הגבוהה באמריקה (ובלן) 256
 השלכותיו הכלכליות של השלום (קיינס) 273, 277, 298
 השקעה 213, 215, 280-281, 288-290, 290, 318, 321
 ואט, ג'יימס 46
 ובלן, אלן (לבית רולף) 236-238, 241, 255
 ובלן, קארי 235
 ובלן, תומס 235
 ובלן, תורסטיין בונד 226-261
 וודג'ווד, יאשיה 68
 האוולס, ויליאם דיין 242
 האייק, פרידריך 294, 344
 האצ'סון, פרנסיס 50
 הגל, גיאורג וילהלם פרידריך 151-153
 ההגליאנים הצעירים 152
 הובס, תומס 42, 57, 136, 223
 הובסון, ג'ון 205-211, 213-214, 218, 220, 346
 הובר, הרברט 263-264, 290
 הוגו, ויקטור 203
 הודו 21, 27, 98-99, 210, 215, 270, 318
 הולנד 88, 136, 142, 213, 303
 הומניזם 37, 76, 78, 120, 158, 205
 הון 15, 27, 29-33, 35-37, 40, 41-61, 62, 64, 67-68, 71-72, 85-86, 88, 90, 102-106, 108, 111, 116-118, 118-120, 120, 130, 141, 155-156, 156, 165-171, 174, 176, 179, 199, 209-211, 213-214, 216-217, 217, 227, 246-248, 264, 279-282, 309-313, 326, 338
 היוון 251
 היטלר, אדולף 294
 היילס, ג'ון 34
 היינה, היינריך 146
 היל, ג'יימס 251
 הילפרדינג, רודולף 317

157-154, 113	חברה תעשייתית	271	ולטון, ויליאם
199			ולטיר, פרנסואה-מארי ארואה 45,
-121, 119-118	חברות שיתופיות	185, 151, 52	
205, 134-131, 124		271	ולף, וירג'יניה
92, 88, 56, 43	חברת הודו המזרחית	271, 269	ולף, ליאונרד
229	חברת הנחושת המאוחדת	51	ולפול, הוראס
278, 39	חברת מיסיסיפי	132	ולקוט, אלכסנדר
216, 214, 210	חומרי גלם	204	הוועד לענייני השפל
305	חוק התפוקה השולית הפוחתת	67	ווקר, סמואל
106-105, 87-86	חוקי הדגן	202	ווקר, פרנסיס
	חוקים כלכליים	136	וורדסוורת, ויליאם
-58, 48, 36, 31	במערכת שוק	162	וייטלינג (חייט גרמני)
82, 67, 59		251	וילארד, הנרי
48	דפוסי התנהגות ב'	162	ויליך, אוגוסט
	הפצה לעומת ייצור כמקור ל'	273, 202	וילסון, וודרו
166-165, 139-137		204, 123	ויקטוריה, מלכת אנגליה
298	הרסנותם של		וילינגטון, ארתור ולסלי, הדוכס מ'
253, 76	חוקים טבעיים לעומת	94	
334-333	חוקים מדעיים לעומת	188-187	ולרה, ליאון
134	כבלתי ניתנים להפרה	250, 228-227	ונדרבילט, קורנליוס
69	של אוכלוסייה		
108, 76, 71-67	של צבירה	-195, 114, 53, 43-41, 36, 27	זהב
174, 63	של תנועה	280, 277, 207, 196	
110	"החטא הריקרדיאני"	260	זמנים מודרניים
277	חיבור על ההסתברות (קיינס)		
283, 277	חיבור על הכסף (קיינס)	, 132, 120, 83-82	חברה אוטופית
(קיינס)	חיבור על רפורמה מוניטרית (קיינס)	147, 139, 135-134	
277		, 294, 260, 249	חברה טכנוקרטית
93	חיים ומכתבים (אדג'וורת)	331, 321	
303, 178, 136-135, 119, 73	חינוך	, 246, 72	חברה טרום-תעשייתית
	חיסכון	336-335	
	ביקוש והיצע כמושפעים מהיסכון	172	חברה ללא מעמדות
209, 108		, 58, 41-40, 31, 21	חברה סמכותנית
298-297	דחוי	336-335, 330-329, 163	
283-282	הידלדלותו	20-19	חברה שיתופית

- "היד הנעלמה" 58
 יהלומים 221-220, 207
 יום, דוד 83, 55, 53-52, 50, 45
 יום העבודה 168, 160, 118
 יזמים 323, 315, 312, 260, 166
 ייצור 29-31, 33, 47, 53, 55, 60-
 62, 64, 66, 69-70, 72-73, 86
 98, 103-104, 108-109, 116,
 137-139, 153, 155-157, 165-
 166, 168-172, 175-176, 209,
 211, 214-218, 220-222, 249-
 252, 254, 266, 287, 309-310,
 312, 326, 329, 331
 ייצור המוני 175, 73, 30
 כיצד לשלם על המלחמה (קיינס)
 297
 "כל אחד צריך להיות עשיר" (רסקוב)
 263-264
 כלכלה (טאוסיג) 231
 כלכלה (שטיגליץ) 332
 כלכלה גלובלית 337, 218
 כלכלה מתוכננת 111-84, 57, 31
 321
 כלכלת לְיֶסָה פֶּר 291, 119, 73, 53
 כלכלת סמכות 58, 40, 31, 21
 הכנסייה הסקסימוניאנית 128
 הכנסייה הקתולית 37, 31, 28, 26
 כסף
 ביטולו 122-121, 116
 הורימה העולמית שלו 299, 227
 יחידות של 36
 כסף (מתכת) 56, 53, 27
 כפרים שיתופיים 131, 124-118
 134
- השקעות לעומת 297, 284-279
 ושערי הריבית 284, 280
 הסכונ'ייתר 281, 209, 207
 284
 השבונות לחיסכון 279, 265
 כהוצאה 108
 חלוקה 330-329
 חלוקת העושר (קלארק) 231
 הסכנות 279, 231, 210, 206, 189
 287, 284-283
 חקירה בדבר טבעו של השלום (ובלן)
 257
 חקלאות 190, 85, 34
 חשבון האושר 331, 184
 חשבונאות, שיטות 38
 טאוונסנד, ג'וזף 95
 טאוונסנד, צ'רלס 52-51
 טאוסיג, פרנק ויליאם 231
 טאפטס, ג'יימס היידן 240
 טבלוֹ אקונומיק 53-52
 טוויין, מרק 242, 204
 טוקוויל, אלקסיס דה־ 231, 146
 טיילור, ג'יימס ראסל 201
 טיילור, הלן 143, 136
 טיילור, הרייט 143, 144-143, 344-
 345
 טירת רקרנט (אדג'וורת) 92
 טכנולוגיה 173, 113, 110-109, 38
 214, 217, 249, 260, 321, 331
 "טענה בזכות הקניבליזם" (ובלן)
 236
 טקסטיל, מפעלים 182, 117, 33
 216

84 "המדע הקודר"	278 כתמי שמש
מהו הרכוש? (פרודון) 163	לאודהאם, בית החרושת 112
מהנדסים 254, 249, 258-260, 260	לאפלין, ג' לורנס 231, 238-239,
294	242
המהנדסים ומערכת המחירים (ובלן)	לו, ג'ון 39
254	לואי השש־עשרה, מלך צרפת 125
המהפכה האמריקנית 17, 34, 51	לואי פיליפ, מלך צרפת 145
המהפכה הירוקה 97	לוב, ז'אק 240
המהפכה הצרפתית 22, 53, 134,	לובין, איזידור 257
215	לודיטים 114
המהפכה הרוסית 257, 315	לווה, אדולף 9-10
המהפכה התעשייתית 38, 68, 77,	לויג ג'ורג', דוד 274
155, 175	לויותן (הובס) 42
מהפכות 1848, 145, 147, 156, 159,	לומב, האחים 47, 62
161, 182, 192, 223	לוקסמבורג, רוזה 210
מון, תומס 43	הליגה הקומוניסטית 147, 161
מונופולים 165, 167, 173-174, 177,	ליטון, בית החרושת ב" 112-113
318, 320	לינד, הלן 247
מוסוליני, בניטו 163, 294	לינד, רוברט 247
"מועדוני אדמה ועבודה" 201	לנין, ולדימיר איליץ' 162-163,
מוצרים (ראה סחורות, מוצרים,	172, 211-212, 214, 298, 346
טובין)	לנשן (סוכנת הבית של מרקס) 158-
מורגן, ג' פיירפוינט 228, 230	160
מורגן, לויג 240	לְסָה פֶּר 53, 73, 119, 291
מחזורי עסקים (שומפטר) 315-316	
מחירים	מאמר על עקרון האוכלוסייה כפי
השפעתם של הצריכה 333, 335	שהוא משפיע של שיפור החברה
וערך 165	בעתיד (מלתוס) 83
ותחרות 59-61, 70, 166, 312	מאן, תומס 314
חקלאיים 85-86, 103-104, 106	מדע
נוסחה מתמטית למחירים 184	הכלכלה בניגוד ל־ 332-333
עלויות ייצור לעומת 70, 218,	הכלכלה כ־ 194, 205, 260,
311, 220	322, 325, 332-333
"צודקים" 39	הכלכלה כ"מדע המחסור" 306
קיבועם של 70	

- 343, 306-305, 280-279, 244
344
מלתוס, תומס רוברט 80-111, 118,
133, 137, 142, 169, 189, 206,
-343, 306, 280-279, 244, 231
344
ממרי, אלפרד פרדריק 205-207
ממשל 73-75, 82, 109, 123, 129,
143, 152, 154, 177, 214-215,
224, 267, 289-295, 298-297,
302-303, 307, 314-315, 320,
330
ממשל של נציגים (מיל) 143
מנדוויל, ברנרד 43, 55, 65, 189
המניפסט הקומוניסטי (מרקס ואנגלס)
144, 146-148, 157, 159, 161,
164
מנצ'סטר 64, 68, 116, 150-151,
159, 168, 187
מנקיו, נ' גרגורי 332, 336
מנקו, הנרי לוואיס 257, 259
מסילות רכבת 196, 207, 217, 228-
229, 251, 287, 289
מסילת הרכבת אולבניי-סקוהה
228
מסילת הרכבת אייז'סטון-טופיקה
238 סנטה פה
מסילת הרכבת אירי 250
מסילת הרכבת נורת'רן פסיפיק 251
מסים 81, 137, 199, 286, 335
מסכת טבע האדם (יום) 49-50
מעמד ומעמדות (ראה גם אצולה;
בורגנות; פרולטריון)
חיסולם 65, 123, 172
החלוקה ל- 129, 155-156, 244
- 174-173, 70 שכר לעומת
של אדמה 29, 200
של מתכות יקרות 91
מטבע ופיננסיים בהודו (קיינס) 270,
277
מטבעות 27, 36, 267, 270, 277,
298, 314
מטריאליזם דיאלקטי 153-154, 164
מידלטאון (לינד ולינד) 247, 265
מיטשל, וסלי קלייר 257, 261, 341,
343
מיל, ג'ון סטיוארט 135-144, 172,
174, 187, 196, 209, 220, 279,
285, 309-311, 344-345
מיל, ג'יימס 91, 135, 203
מיצ'לסון, אלברט 240
מיראבו, ויקטור ריקטי, המרקוז 53
מיתונים 171, 181, 206, 278, 280
מכונות
דעתו של ובלן עליהן 245, 260
חוסכות עבודה 113, 168
כמודלים לחברה 286
ערבן 168-169
"מכונת הנאות" 184-186, 245
מכס 86, 190-192
מכרות 20, 27, 46-47, 221, 280
מלוכות 42, 81, 191, 260
מלחמת הבורים 207, 269
מלחמת העולם הראשונה 212, 215,
239, 305, 314
מלחמת העולם השנייה 171, 215,
292, 294
מלתוס, דניאל 81-111, 118, 133,
137, 142, 169, 189, 206, 231

- נידהאם, אליס 113
 ניו דיל 293, 289, 139
 ניו הרמוני 120
 ניו לאנארק 146, 120-114
 ניו סקול פור שושיאל ריסרץ' 9,
 257
 ניוטון, אייזק 267
 ניוקאסל, המפעלים הכימיים של
 182
 ניקולאי הראשון, הצאר של רוסיה
 146, 114
 נפוליאון הראשון, קיסר צרפת
 118, 94, 87-86
 נפוליאון השלישי, קיסר צרפת 147,
 154
 נפוליאון, מלחמות 118, 94, 87-86
 נפט 262, 216, 213
 נקר, ז'אק 133
 נשיונל סיטי בנק 230-229
 סאותי, רוברט 114
 סאי, ז'אן בטיסט 107
 סואץ, תעלת 213
 סופיזמים כלכליים (באסטיה) 190
 סוציאליזם (ראה גם קומוניזם) 129,
 172, 164, 162, 157, 141, 135
 337, 325, 319, 211, 193, 177
 344
 סוציאליסטים אוטופיים 144-112
 סחורות, מוצרים, טובין
 ביקוש והיצע 85, 70, 61, 31
 328, 252, 222-221, 108, 98
 המרה (ראה גם סחר) 153, 28
 זמינותם 85, 70-69
 חלוקה 172, 139-137, 109, 20
 מלחמת המעמדות 13, 114,
 223, 157-156, 146, 134
 הפנאי 259, 245-242
 מערכת השוק (ראה גם קפיטליזם)
 63-62, 40, 38, 35, 31, 29, 22
 306, 223, 220, 193, 76, 74, 67
 מערכת של תורת היגיון (מיל) 143
 מצבו של המעמד העובד באנגליה
 ב־1844 (אנגלס) 151
 מצרים 309, 289, 282, 212, 26, 21
 מקולי, תומס בנינגטון 123
 מקלור, ויליאם 121
 מקלוריה 121
 מרקנטיליסטים 328, 57, 43, 41
 מרקס, ג'ני (לבית פון־וסטפאלן)
 160, 158
 מרקס, היינריך 151
 מרקס, קרל 145, 139-138, 63, 59
 232, 223, 208, 189-187, 184
 293, 285, 268, 260, 249-247
 316, 313, 311, 309, 306, 294
 345, 324, 322, 320
 מרקסיאנגלס, מכון 148
 מרקסיום 179-175, 173, 164, 160
 317, 211-210, 208, 181
 מרשל, אלפרד 269, 225-218, 184
 346, 334, 331, 326, 302-301
 משאבים טבעיים 310, 305, 80
 משל הדבורים (מנדוויל) 189
 נגד זיהוינג (אנגלס) 153
 נדל"ן 200
 נורתון פסיפיק (ראה מסילת הרכבת
 נורתון פסיפיק)
 ניאור־מלתוסיאניזם 100

ספנסר, אדמונד 300	כמויות 57, 59-61
ספנסר, הרברט 143, 236	מוצרי צריכה לעומת מוצרי הון
ספסרות 39, 199-200, 220	326
סקוט, וולטר 54, 114	עודף 107, 111, 157, 209
עבדות 76, 89	עיקול 246
עבודה	עלות לעומת תועלת 221-222
דחיקתה בידי המכונות 68,	"צריכה" 281
113-114, 168-171	שביעות רצון מהם 221-222
הון לעומת 29, 31-33, 35, 61,	סחר
64, 68, 70-71	בינלאומי 75, 105, 110, 208,
היצע של 61, 70	267, 273, 299
ואוכלוסייה 20, 23, 70-71	חופשי 105, 191-193
חלוקתה 65-66, 68, 70-71,	תקנות 24-25, 36
104, 109	סטאל, אן-לואיז'ורמן דה 127
ידינית 70	סטיקני, אלפיאוס ביד 230
כגורם ייצור 29-30	סטנדרד אויל 228, 239
כסחורה 35, 69	סטרצ'י, לייטון 269-271, 275
כערך עודף 26, 53, 167-168	סידג'וויק, הנרי 187
כפחיתות כבוד 55	סין 99, 148, 185, 210, 215
לא מיומנת 65	סמאטס, יאן כריטיאן 207
מופשטת 29	סמית, אדם 9, 17, 21, 28, 31, 35,
מסחורה 35	38-39, 41, 45-87, 101-102,
עושר המופק מ" 37, 53	104, 107, 109-111, 133, 137,
עלותה 61	141, 143, 167, 169, 171, 173-
רכוש פרטי לעומת 105	174, 187, 189, 201, 203, 206,
שוק ל" 29-30	209, 220, 223-224, 232, 248,
שערי חליפין של 174	266, 279, 285, 304, 306, 309-
העולם השלישי 215	311, 313, 322, 329-331, 342-
עוני 35, 37, 41, 43-44, 56-58,	343
81, 95-96, 100, 118, 127, 151,	"סנגוריה על שתיין" (ובלן) 236
158, 161, 179, 194, 196-197,	סנטה אנה, אנטוניו לופז דה 121
199, 215, 222, 263, 280, 286,	סרסימון, אנרי דה-רוברואה, הרוון
335-336	124-130, 133, 136, 158, 254-
עושר (ראה גם הון)	255, 344
	סרסימוניאנים 128-129

171-170, 162-160, 211, 196	ואוכלוסייה 100, 82
331, 265, 246	חלוקתו 156, 139-138, 129
פוקס, צ'רלס ג'יימס 72	335, 298, 279, 208
פורד, הנרי 288, 251	יצירתו 120, 53, 44-43, 16
פוריה, שארל 344, 132-130, 124	310, 245, 137
פוריטנים 38	כרכיב שקט של יופי 259
פטי, ויליאם 55, 26	לאומי 210, 82, 57, 53, 44-42
פיאודליוס 140-139, 39-38, 36, 32	306, 230
-329, 324, 245, 227, 156-155	עודף 231-230, 277, 211-210
330	עיקול של 298, 245
פיו', ארתור סיסל 269, 219	צבירתו 78-77, 70, 68-67, 40
הפיזיולוגיה של התעשייה (הובסון וממרי) 206	120, 137, 211, 246, 283
פיזיקרטיה 53-52	322
פיט הבן, ויליאם 101, 81, 79	עושר העניים (סמית) 85, 79-52, 44
פייג', וולטר היינס 239	343, 285, 226, 201, 87
פיילי, ויליאם 101, 81	על החירות (מיל) 345, 143, 141
הפילוסופיה של הדלות (פרודון) 163	עקרונות הכלכלה (מנקיו) 332
הפילוסופיה של המוסר 50, 46	עקרונות הכלכלה (מרשל) 222-221
פיסק, ג'יימס 228	224
פיקאסו, פבלו 267	עקרונות הכלכלה הפוליטית (מיל)
פישר, ארווינג 265	345, 143, 137
פלאנק, מקס 277	עקרונות הכלכלה הפוליטית (מלתוס)
פלדה 252-251, 229	106, 91
פנאי, מעמד ה' 253-252, 249-242	עקרונות הכלכלה הפוליטית (ריקרדו)
259	101
פרודון, פייר 163-162	פאלאנקסים 132-131
פרויד, זיגמונד 180-179	פדרל ריזרב, מועצת המנהלים של
פרולטריון (ראה גם פועלים) 32	292
161, 157, 155, 149-148, 34	פוגר, משפחת 27
204, 183-181, 176, 172, 169	פולו, מרקו 36
324, 295-294, 266, 253	פון־וסטפאלן, הברון 158
פרוסיה 147-146	פועלים (ראה גם פרולטריון) 66-65
פרידריך וילהלם הרביעי, מלך פרוסיה	147, 145, 143-141, 122, 111
147	

278-273	כמעכבים את הייצור	172, 157, 149	התמוטטותו
	פועלים לעומת	177	
	142-141	341, 329, 63, 40	התפתחותו
	קרוגר, פול	305	התרחבותו
	קרוסתווייט, צ'רלס	142	ורוחה
	קריסת הבורסה (1929)	165, 63	"חוקי התנועה" ב'
	278	181, 174	
	קרל הגדול	176, 165	טהור
	קרלטון קולג' אקדמי	124, 76	טרום-תעשייתי
	קרלייל, תומס	303	ישימותו
	קרן המטבע הבינלאומית	323, 293, 188	כמערכת סטטית
			כמערכת של חירות מושלמת
	ראסל, ברטרנד	156	
	רוג'רס, הנרי	295-294	מנוהל
	רודברטוס, יוהן קרל	149, 63	ניתוח מרקסיסטי
	רודס, ססיל	174, 167, 164, 157-156	
	רווח	178, 176	
	והלוואה בריבית	177, 134	סוציאליזם מול
	וחלוקת העושר	175	סתירות פנימיות בתוכו
	ותחרות	323, 208	
	310, 303	156-155, 139	פיאודליזם כ'
	חדשנות כמקור ל'	227, 200	
	312, 294	304, 293	קיפאון ב'
	ייצור לעומת	139	רפורמה ב'
	כמניע	335-332	רציונליזם לעומת
	323		קפיטליזם, סוציאליזם ודמוקרטיה
	כתאוות בצע	347, 317-316	(שומפטר)
	78, 68		קפיטליסטים
	מגמת ירידה ב'	105-102	בעלי קרקעות לעומת
	מערכת המבוססת על	306, 282, 251, 199-198	
	39	311-310	
	רנטות לעומת	27-26	השפעה חברתית של
	200	104, 40	
	שולי	252, 246	כטורפים דורסניים
	שיתופי	313, 253	

- שומפטר, יוחף אלואו 11, 304-327,
347, 341, 331
- שור יושב (ראש שבט הסו) 251
- שטיגליץ, ג'והן 332
- שייקספיר, ויליאם 26, 158
- שיעורי תמותת תינוקות 69
- שכר
- וגידול באוכלוסייה 70-71, 102,
169
- והיצע כוח העבודה 26, 43, 62
וצבירה 68
- חובות פיאודליות לעומת 139,
330, 200
- כפיצוי על עבודה 64, 102-103,
331, 199-197, 187
- מחירים לעומת 69, 86, 182
"צודק" 187, 331
- רווחים לעומת 61, 70, 102,
167, 138
- שדי בו לקיום 69, 100,
169-167
- שערי ריבית 261, 268, 280, 284-
334, 286
- שפיטהוף, ארתור 308
- השפל הגדול 247, 266, 293, 307
שפל, תקופות (ראה גם השפל
הגדול)
- אבטלה ב- 266, 289, 292,
294
- גורמים חברתיים ב- 289-290,
307
- דעתו של שומפטר על 307-
315, 308
- הוצאות ממשלתיות ב- 139,
289
- שכר לעומת 61, 64, 167
תאגידי 280-281
- רווחה 74-75, 139, 203, 303
- רווברי, הלורד 203
- רווולט, פרנקלין דלאנו 139, 266-
290-289, 277
- רווולט, תיאודור 201, 203,
236
- רוסף, גאננה 83
- רוסיה (ראה גם ברית-המועצות) 21,
146-148, 176-177, 203, 45
212, 224, 282, 315
- רוצ'דייל, חלוצי 121
- רוקפלר, ג'ון 239
- רוקפלר, ויליאם 229-230
- ריבסבי, אחוזת 85
- ריף, אנדריאס 23, 36
- ריקמן, ג'ון 100
- ריקרדו, דוד 84-111, 114, 119,
133, 135, 137, 141-143, 165,
167, 171, 173-174, 184,
189, 199, 209, 220, 249, 275,
279, 306, 310, 313, 322, 343
- רכוש פרטי 34, 120, 163
- רנסנס 26, 29, 37
- רסקוב, ג'ון 263-264
- רסקין, ג'ון 205
- "רפליציה" 298
- רצייה וכלכלה 335
- שאכט, היילמאר 213
- שו, ג'ורג' ברנרד 163, 267, 284
- שוליות 30, 32, 35, 55-56
- שומפטר, אליזבת (לבית בודי) 315
- שומפטר, אנני 315

תחרות 41, 59-63, 70, 74, 76-77,	השקעות ב" 139, 282
140, 102, 105, 109, 131, 133, 140,	והכנסות 182, 280-282
148, 146-169, 171, 174, 185,	וספסרות 199-200
191, 210, 217-218, 230, 244,	חיסכון ב" 206, 247, 286
310, 312, 322, 330	יזמה פרטית ב" 282
התיאוריה הכללית של תעסוקה,	כ"גלישות כלליות" 91
ריבית וכסף (קיינס) 285, 289-	ניתוח מרקסיסטי של 157, 171
290, 294, 296-297	ניתוח קיינסיאני של 283-284,
התיאוריה של ההתפתחות הכלכלית	293, 297, 306
(שומפטר) 309, 312, 314, 316,	שפע אוניברסלי 66-67, 304
323	
התיאוריה של היזמה העסקית (ובלן)	תאגיד הפלדה של ארצות-הברית
248, 252-253, 258	251
התיאוריה של הרגשות המוסריים	תאגידים 63, 75, 77, 175, 216-218,
(סמית) 50, 60, 77-78	251, 321, 338
התיאוריה של מעמד הפנאי (ובלן)	תבואה, מחירי 85-87, 103-106
242, 244, 248, 252-253	תומס, אליזבת מרשל 20
תינון, יוהן היינריך פון 187, 331	התועלתיות (מיל) 143
תל אל-עמארנה, לוחות 28	תורת הכלכלה 17, 57, 110, 138,
תנאי מחיה 69	174, 183, 188, 190, 210, 218,
תנועות הומניטריות 76, 120	221-224, 283, 325, 328-332,
תעשיית הטקסטיל (ראה טקסטיל,	340
מפעלים)	תורת נפש מתמטית (אדג'ורת)
תעשיית הרכב 288	184-187